

Campinia Deo pulchris Stadsarchief Turnhout

Een ex-libris, letterlijk “uit de boekencollectie”, is een klein gedrukt eigendomskenmerk dat door een trotse boekenbezitter vooraan in zijn of haar boeken wordt gekleefd. Het vermeldt de naam van de eigenaar en vaak ook een afbeelding en een spreuk. Deze laatste zijn uiteraard persoonlijke keuzes van de eigenaar. Ze tonen een familiewapen of een bepaalde locatie, interesse, voorliefde of levensvisie. Rijkere boekenbezitters laten hun ex-libris ontwerpen door een bekende kunstenaar.

In heel wat mooie, oudere boeken in de Taxandriabibliotheek van het Stadsarchief is een opvallend ex-libris ingekleefd. Het toont een heidelandschap, een openliggend boek met daarin het wapenschild van de Abdij van 't Park in Heverlee, het hert van Turnhout, een kruis, zonnestralen en een engelenkopje, samen met de spreuk “Campinia Deo Pulchris” (“Gods prachtige Kempen”). De naam van de eigenaar van deze boeken is terug te vinden in de initialen “J.E.J.” of “Jozef Evermodus Jansen”. De priester Jozef Jansen (Turnhout, 1871-1949) is vanaf 1911 archivaris van de Stad Turnhout, maar achtereenvolgens ook pastoor in Dave (Namen), Beuzet (Namen) en in Lovenjoel (Vlaams-Brabant). Hij ontvangt de archiefdocumenten die moeten geklasseerd worden per post op zijn pastorie!

Jozef Jansen is archivaris, historicus, bestuurslid van de Geschied- en Oudheidkundige Kring Taxandria en een verwoed verzamelaar, van kunstvoorwerpen, schilderijen, prenten, munten... én van boeken. Na zijn pensionering in 1936 schenkt hij zijn uitgebreide verzameling aan de Stad Turnhout. De voorwerpen komen terecht in het Taxandriamuseum, toen nog in de Mermansstraat, en zijn “prachtige boekerij” in het Steentje op de Grote Markt. Op die manier worden de boeken van Jansen een onderdeel van de wetenschappelijke bibliotheek van het Stadsarchief. Via het ex-libris en door de extra vermelding “Collectie J.E. Jansen” in de bibliotheekcatalogus blijven ze echter herkenbaar als een aparte collectie.

Interessant is wel dat ook het ontwerp van het ex-libris van Jozef Jansen bewaard bleef in het Stadsarchief, met name in het prentenkabinet. Onderaan de schets zien we heel klein geschreven "J.E. Jansen inv." en "B. De Pooter ft.", met andere woorden ontworpen of bedacht door Jansen en gemaakt door B. De Pooter. Een aantal aantekeningen in inkt lijken van de hand van Jansen: "3 bieken", "heidestruikje", "kruis" en "J.E.J.". Het zijn wellicht aanwijzingen voor de tekenaar.

Bernard De Pooter (1883-1970) was geen onbekende in de Kempen. Deze schilder uit Wilrijk was eerder een traditionele kunstenaar die "om den brode" een omvangrijk oeuvre naliet van méér dan drieduizend schilderijen, vooral landschappen. Zijn werken maakte hij vanaf 1920 veelal in opdracht. De contacten tussen Jansen en De Pooter gaan minstens terug tot 1921. Als pastoor van Beuzet geeft hij de kunstenaar de opdracht om twee taferelen te schilderen voor het nieuwe altaar, toegewijd aan de H. Blasius. De Turnhoutse beeldhouwer Napoleon Daems mag voor datzelfde altaar een marmeren beeld maken. Tussen 1923 en 1934 zou de Kring Taxandria, ook door toedoen van Jozef Jansen, verschillende lokale gebouwen en historische gebeurtenissen laten schilderen en tekenen door De Pooter. Die werken worden nu nog steeds bewaard in de collectie van het Taxandriamuseum.

De exacte datum van het ontwerp van het ex-libris is moeilijker te bepalen. Jansen gebruikte alleszins in eerste instantie een eenvoudiger ex-libris in zijn boeken, aangebracht met een stempel. We kunnen aannemen dat hij dit nieuwe, prestigieuze boekmerk liet maken op het moment dat zijn boekencollectie al een zekere omvang had. Wellicht in de jaren 1930 of na zijn terugkeer naar Turnhout in 1936.

Tekst: Bart Sas

Foto: Bram Luyts

Archief & Musea Turnhout

Inventaris:

- Stadsarchief Turnhout, Prentenkabinet, nr. 1448, "Ex Libris J.E.J." door B. De Pooter, Wilrijk (19 x 21,5 cm).
Stadhuis, Grote Markt 1, 2300 Turnhout

bibliografie:

- A. CLAES, "Z.E.H. Kan. J.E. Jansen, O. Praem. 1871-1949", in *Taxandria. Gedenkschriften van den Koninklijken Geschied- en Oudheidkundigen Kring van de Antwerpse Kempen*, Turnhout, 1949, III en IV, p. 3-31
- M.-P. PEETERS, "Een schilderij uit de Taxandriacollectie", in *Taxandria Nieuws*. Ledenblad van Taxandria, Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van de Antwerpse Kempen vzw, 2015, nr. 4, p. 51-52.
- "Retrospectieve Bernard De Pooter 1883-1970", Wilrijk, 1990.
- B. SAS, "Beknopte geschiedenis van de wetenschappelijke bibliotheek Taxandria in het Stadsarchief Turnhout", in *Taxandria. Jaarboek van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van de Antwerpse Kempen*, Turnhout, 2013, p. 271-279.

Het object van de maand is een initiatief van Archief & Musea Turnhout. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (doorklikken naar Object van de Maand).

Archief & Musea Turnhout • Druivenstraat 18 • B-2300 Turnhout

Tel: +32 14 44 33 98 • www.archiefenmuseaturnhout.be

v.u.: Eric Vos, Boomstraat 6, B-2300 Turnhout, +32 14 44 33 11